

Dalībnieku līgumi par garantētu dividenžu izmaksu

Jānis Jurkāns, ZAC “CersJurkāns” partneris, zvērināts advokāts

Latviešu senais sakāmvārds *“ko sēsi, to pļausi”* ir visnotaļ aktuāls arī modernajā kapitālisma laikmetā un biznesa vidē. Nereti investoriem, kuri iegulda naudu sabiedrību ar ierobežotu atbildību daļās vai akciju sabiedrību akcijās, ir svarīga stabilitāte – garantēta, regulāra dividenžu izmaksa. Tiesību doktrīnā ir atzīts, ka *“pēc sava mērķa un būtības sabiedrība no ekonomiskā viedokļa ir instruments dalībnieka peļņas gūšanai. Tādējādi dividendes kā dalībniekiem sadalāmā peļņa ir galvenais mērķis, kālab sabiedrība vispār tiek veidota.”*¹ Šajā rakstā caur Zvērinātu advokātu biroja “CersJurkāns” praksi analizēju, kā dalībnieka līgums nodrošina dalībnieku tiesības un kas jāņem vērā, noslēdzot dalībnieka līgumu.

Tā kā atbilstoši Komerclikuma 161. pantam dividenžu izmaksai vispirms nepieciešams dalībnieku sapulces lēmums, ir nozīmīgi saprast, kā panākt garantētu ikgadēju dividenžu izmaksu, ja sabiedrība ir darbojusies ar peļņu un var atļauties dividenžu izmaksu.

Lai iegūtu šādu garantiju, pirms ieguldījuma veikšanas mazākuma dalībniekam ir ieteicams noslēgt pienācīgu līgumu ar citiem dalībniekiem – dalībnieku līgumu, kas paredz pienākumu visiem dalībniekiem balsot par dividenžu izmaksu noteiktā apmērā.

Dalībnieku līgumā ieteicams noteikt, ka dividendes izmaksājamas noteiktā periodā, piemēram, katru gadu, bet izmaksājamo dividenžu summu noteikt kā procentuālu lielumu no bruto peļņas, kas ir konkrēts lielums un kuru ir grūti izmainīt ar manipulācijām grāmatvedības uzskaitē. Gadījumā, ja neto peļņa nesasniedz attiecīgo bruto peļņas apmēru, kas aprēķināts procentuāli, tad būtu nosakāms, ka dividendēs izmaksājama visa neto peļņa.

Ja rodas aizdomas par neto peļņas mākslīgu samazināšanu, dalībnieks, ja tas pārstāv ne mazāk par 5% sabiedrības pamatkapitāla, var pieprasīt iekšējās revīzijas veikšanu saskaņā ar Komerclikuma 183. panta otro punktu. Ja gan valde, gan dalībnieku vairākums, balsojot dalībnieku sapulcē, noraida šādu pieprasījumu, dalībnieku mazākums var ievēlēt zvērinātu revidentu, revīzijas izmaksas sedzot no saviem līdzekļiem.

Tāpat dalībnieku līgumā būtu ieteicams ietvert līgumsodu gadījumiem, kad dalībnieki nepilda savas līguma saistības.

¹ A. Strupiņš, Komerclikuma komentāri, III daļa, Rīga: A.Strupiņa juridiskais birojs, 2003, 215.lpp.

Diemžēl dalībnieku līguma noslēgšana vēl negarantē līguma izpildi. Kādā civillietā, kur nesen stājās spēkā galīgais nolēmums, mazākuma dalībnieks saskārās ar situāciju, kurā, pastāvot dalībnieku līgumam par dividenžu izmaksu reizi gadā noteiktā procentuālā apmērā no bruto peļņas, pārējie līguma dalībnieki dalībnieku sapulcē ar balsu vairākumu nobalsoja “pret” dividenžu izmaksu. Motīvi šādai rīcībai bija vēlme piespiest mazākuma dalībnieku – sākotnēji riska investoru – pārdot savas daļas par iespējami zemu cenu.

Savu tiesību aizsardzībai dalībnieks, kurš balsoja “par” dividenžu izmaksu, cēla tiesā prasību par zaudējumu piedziņu pret dalībniekiem, kuri balsoja “pret” dividenžu izmaksu, lūdzot tiesu no tiem piedzīt zaudējumus līgumā noteikto izmaksājamo dividenžu apmērā.

Tā kā Komerclikums neregulē dalībnieku līgumus, gan slēdzot dalībnieku līgumu, gan ceļot šādu prasību, nepieciešams izprast dalībnieku līguma juridisko dabu.

Dalībnieku līguma funkcija ir noteikt saistības (tiesības un pienākums), kas attiecas tieši uz pašiem dalībniekiem un viņu savstarpējām tiesiskajām attiecībām. *“Dalībnieku līgumam ir saistību tiesību raksturs un tas ir saistošs vienīgi līdzējiem, līgums nekļūst par daļu no sabiedrības korporatīvās pārvaldes dokumentiem (kā, piemēram, statūti un dibināšanas līgums), un nav saistošs daļu ieguvējiem, sabiedrībai un dalībniekiem, kas nav pievienojušies šim līgumam.”*²

Lai gan tiesību doktrīnā ir atzīts, ka *“tieši balsstiesību izmantošana ir viena no būtiskākajām akcionāru (dalībnieka) līguma sastāvdaļā, kas kalpo kā instruments, ar kuru akcionārs (dalībnieks) realizē savas ar akcionāru līgumu uzņemtās saistības un pienākumus”*³, šajā gadījumā gan tiesību zinātnieki, gan Augstākās tiesas senāts atzīst, ka *“[...] dalībniekam, kura tiesības saistībā ar attiecīgo lēmumu ir būtiski aizskartas un viņa balss nevar izšķirt balsošanas rezultātu, jebkurā gadījumā saglabājas tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību [...] tādējādi dalībnieku līguma pārkāpums nerada komerciesiskas sekas attiecībā uz dalībnieku nodotās balss likumību un spēkā esamību, bet šāds līguma pārkāpums rada vispārēju civiltiesisku pienākumu atlīdzināt zaudējumus”*⁴.

Tādējādi strīdi, kas izriet no dalībnieku līgumu pārkāpumiem, risināmi pēc vispārīgajām Civillikuma Saistību tiesību normām. Civillikuma 1587.pants uzliek pienākumu līdzējiem

² A.Strupišs. Kapitālsabiedrības dalībnieku savstarpējo attiecību tiesiskais pamats. Jurista Vārds, 07.04.2009., Nr.14/15 (557/558); J.Bogdasarovs. Akcionāru līguma loma kapitālsabiedrības pārvaldē. Jurista Vārds, 22.03.2011, Nr.12 (659)

³ Bogdasarovs. Akcionāru līguma loma kapitālsabiedrību pārvaldē. Jurista vārds, Nr.12 (659), 2011.gada 22.marts. Kroff B., Semkler J.Munchener Koommentar zum Aktiengestz, 2. Auflage, Munchen, 2004 & 136, Rdnr.67-69.

⁴ A.Strupišs. Kapitālsabiedrības dalībnieku savstarpējo attiecību tiesiskais pamats. Jurista Vārds, Nr.14/15 (567/568), 2009.gada 7.aprīlis; J.Bogdasarovs. Akcionāru līguma loma kapitālsabiedrību pārvaldē. Jurista Vārds, Nr.12 (659), 2011.gada 22.marts; L.Rasnačs. Tiesības piedalīties kapitālsabiedrības pārvaldē un apstrīdēt dalībnieku sapulču lēmumus. Jurista Vārds, Nr.28 (830), 2014.gada 22.jūlijs. 2018.gada 21.jūnija Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-188/2018, C30568514.

pildīt līgumā apsolīto. Tātad līgumā noteikto saistību nepildīšana (balsošana pret dividenžu izmaksu) vērtējama kā prettiesiska darbība. Savukārt Civillikuma 1770. pantā ietvertο jēdzienu “zaudējums” jāsaprot kā jebkādu mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu, tai skaitā, peļņas atrāvumu.⁵ Turklāt Civillikuma 1772. pants nosaka, ka zaudējums var būt cietušā sagaidāmās peļņas atrāvums. Civillikuma 1779. pants pieprasa personai, kas to ar savu darbību vai bezdarbību ir radījusi zaudējumus, tos atlīdzināt cietušajam.

Pieminētajā civillietā prasītājs uzturēja pozīciju, ka nesaņemtās dividendes ir gaidāmās peļņas atrāvums. Šādu pozīciju atzina par pareizu visu trīs instanču tiesas.

Savukārt atbildētāji šajā lietā cēla šādas ierunas:

- Balsot „par” vai „pret” ir dalībnieka ekskluzīvās tiesības, tāpēc gribas paušana balsojot, nevarot būt prettiesiska.
- Pienākums balsot noteiktā veidā esot pretējs likumiem, labiem tikumiem un/vai ir ar mērķi apiet likumu – Komerclikuma 211. pantā noteiktās tiesības paust savu gribu balsojot, līdz ar to līgums neesot spēkā saskaņā ar Civillikuma 1415. pantu.
- Ja sabiedrības dalībnieku sapulces lēmums nemaksāt dividendes ir spēkā un pieņemts likumīgi, balsojums dalībnieku sapulcē nevarot būt prettiesiska rīcība, kas rada zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu.

Tiesa atbildētāju ierunas atzina par nepamatotām, atzīstot, ka balsojums, kurā dalībnieks ir balsojis pretēji dalībnieku līgumam, ir spēkā esošs un saistošs attiecīgajai kapitālsabiedrībai, taču šāda rīcība ir līguma pārkāpums, kas ir pamats zaudējumu piedziņai no līguma pārkāpēja.

Zaudējumu piedziņa dalībniekiem ir dubultā sāpīga, jo dividendes būtu maksājuši sabiedrība visiem, bet zaudējumi bija jāsedz no saviem līdzekļiem, kuros nav ienākušas neizmaksāto dividenžu summas.

Lai gan sabiedrībā ir izplatīts viedoklis, ka tiesāšanās ir ilgs process un, iespējams, mērķis neattaisnos ieguldītos līdzekļus, tam nevar piekrist. Piemēram, pieminētā civillietā tika skatīta pirmajā instancē, apelācijas instancē, kā arī par to tika iesniegta kasācijas sūdzība, tomēr kasācijas tiesvedība netika ierosināta. Tiesvedības ilgums šajā lietā no prasības celšanas dienas aizņēma 20 mēnešus, kas ir saprātīgs termiņš un mudina nebaidīties no pārāk ilgas tiesāšanās.

Rezumējot iepriekš rakstīto – dalībnieku līgumi par peļņas sadali un izmaksāšanu dalībniekiem ir piemērots tiesisks instruments investoru interešu aizsardzībai, kas bauda tiesas aizsardzību, turklāt panākt taisnīgu rezultātu tiesā iespējams saprātīgā termiņā.

⁵ K.Torgāns, Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: 2018, 200.lpp.